

Recenzijos

Reviews

Lietuvos vietovardžių žodynas. 1 tomas: A–B¹.

Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2009.

ISBN 978-9955-704-70-6 (1 tomas), 978-9955-704-71-3 (bendras)

Lietuvių kalbos institutas po ilgo tylejimo išleido šiai mokslo įstaigai tinkantį ir privalomą veikalą — *Lietuvos vietovardžių žodyną*, išsamųjį A ir B raidėmis prasidedančių vardažodžių nagrinėjimą.

Daugiausia teksto rašė dr. L. Bilkis, dr. M. Razmukaitė, habil. dr. V. Maciejauskienė. Į darbą buvo įtraukta didelė pasaulio žymių mokslininkų grupė, ne lituanistų, nors filologijos baruose daug nudirbusių. Sudarytojai parengė reikšmingos toponiminės medžiagos žodyną, pagarbiai pateikė prof. A. Vanago žodyno įvadą, anglišką jo vertimą ir kitų dalykų.

Vos ne šimtą metų kelios kartos entuziastingai rinko duomenis, dabar stengėsi garbingai apibendrinti. Dar velionis prof. habil. dr. A. Vanagas įkvėpė visiems mokslinę mintį, skatino dirbti, kurti. Sumenkus Instituto lituanistikos tyrinėjimams, toks didelis išsamus darbas, tikrinių žodžių istorijos ir kilmės aiškinimas yra vertas didelio pagyrimo ir džiugesio, — gal suspurdės mokslinio tyrimo ugnelės, gal ir LKŽ neskelbta medžiaga bus pajudinta ir suspindės kitaip, beklaidžiais keliais, bus panaudota turima 450 tūkstančių lapelių kartoteka.

Minčių ir vilčių šis vietovardžių žodynas teikia daug. Skaitai visokių vietų pavadinimus ir matai savo tautos ir humoro jausmą, ir poetiką, ir šiurkštesnį kokį sūrų prakaitą laisčiausio tautos maitintojo ūkininko žodį ar kokį netikėtą darinį. Stengiamasi aiškinti kiekvieno žodžio kilmę ar teikti lietuvių ir kitų ide. kalbų pavyzdžių pagal K. Būgą, J. Balčikonį, J. Gerullį, Z. Zinkevičių, kitus baltistus ir ypač slavistus. Tai iškelia veikalo reikšmę, nors būna vienareikšmiškų slavistikos krypties aiškinimų.

Vis dėlto vos pradėjus skaityti žodyną, daug kas neaišku, nes daug kas eilutė po eilutės nepaaiškinta, pavyzdžiui, kodėl kartojamas panašus kokio duomens tekstas,

¹ Sudarytojai ir autoriai antraštiniame puslapyje nenurodyti (red. past.).

kodėl labai sunku rasti nuorodos žr. žodį per kelis puslapius ne pagal abėcėlę išdėstyto kokio vietovardžio lizdo, kodėl teikiame tų pačių žodžių kelis lizdus ir pan.

Kaip čia atsitiko, kad *Avižlỹs* ir iš jo išvestiniai žodžiai teko ir naujajam, 40 metų miestui Vnt, fabrikiniams Sirutavičių *Kaĩriškiams* ir pagaliau Pp (p. 245); Ignalinos apylinkių *óza* paverstas *aizà* (plg. A. Salio RR_{II} 580); visai nerasta garsaus *Aziėrkų* kaimo Gardino r., sunaikinto Gudijoje (p. 249–250); *Ažlupys* (ir šlaito upelis) Btg visai negirdėtas dalykas — to *Ažlupio* negalėjau rasti žodyne (tai *Ažuolo lupys*? — kas per daryba?); *Ažpurviai*, *Ašpurviai* (p. 256) ne apskritai kuršiškas, o atsikėlusių iš Kuršo latvių; rytietiškas priešdėlis *Až-* nebūdingas Drž (p. 256), čia kažkas kita; *Bakšėnai* — garsus kaimas, LKŽ turi daugybę medžiagos, viskas tenka Slm, o čia jau Alz; *Bakšėneliai* Slm, net Bkš santrumpa iš Įvado užmiršta; net žargono *Bakūras* vietovardininkams vienas džiaugsmas, gal kas kitaip mano — p. 315; *keliūtė* Blnk, transkribuota *keliute* dėl balsių ilginimo? (p. 339); nenurodyta, iš kur imta *Baltagalvinė* (p. 341); Krž yra *Balgalvinė*, ne *Baltagalvinė* (p. 345); nėra garsios kelio smuklės *Baltóji* prie Krš; *Baltāšiškės* Druskininkų m. dalies (p. 343); Lk turi tik *Barborėlę*, ne *Barborėlę* (p. 368); ir *ežerėlio* netaria Sd, tik *ežerėlį* (p. 383); Škn *liėkno* ir užsimušdamas nerasi, turi tik *liėkną* (p. 388); Grdm (Gardamo??) *Bártininkai* skamba kaip stebuklas, gal čia Grdn? — p. 389; Rdn buvo tik *Bartkėvyčios dvaras* ir patį *Bartkėvyčių* esu matęs, kol neišvežė, visi Rdn ir Krš taip vadino — p. 390; *Bartkuškį* vos pavyko rasti *Bartkaus* lizde — p. 390; *Barziai* Blt, *Barzūnai* Vlkš, *Barzūpė* Pgg — juos jungia *zd > z* (p. 395); *Baūkštė* / *Baūkštininkai* Klp yra tik tarimas, rašyba — p. 403; *Bauškurālės krūmai* yra tik germanizuota forma, tai *Baūgštininkai* p. 404, ar ir kita germanistikos įtaka pasipils (p. 404); *Bāzė* Bl — ten buvo radijo bazė (vietovardis?).

Teksto rašytojai aiškiai yra gerai pasirengę visais lietuvių kalbos klausimais, nors redaktorių kolegija beveik visi lietuvių kalbos mokslo turi kaip autodidaktai, tai pataisyti vargiai ką galėjo, o reikėjo pasakyti, kad *dirvōnas* (p. XCIX) yra vieno F. Kuršaičio, svyravusio taisyklingai kirčiuoti; *prūdas* imtas nelauktai kirčiuoti p. 269; rašybines leksikos santrumpas kaip niekad gavo daug skolinių: *prd.* = *prūdas* (p. CLXVIII), *rv.* (= *ravas*, nors yra ir *griovys*), vienur *revà*, kitur dial. *rieva* (ten pat); matyti visokių įvairavimų, aiškintinų dalykų.

Lietuvių kalbai nebūdingas dėsnis ištarti tuos pačius ar asimiliuotus priebalsius, o žodyne dažnai tai laikoma raida, plėtra, kai bene bus tarties rašyba: *Abriės-kelis* (< **Abriėsk-kelis*) — p. 8; ir tarties reiškiny *Ažuolupys* daromas lietuvių istorinės gramatikos reiškiniu < **Ažuollupis* (p. 273), gal antrasis sandas *-upys* (?). Tokių nuorodų yra gana daug. Tai ne raidos, bet kalbos tarties dalykai (iš dalies ir dažnai neoficialios „vietos“ rašybos rajonuose, buvusiose apylinkėse ir seniūnijose).

Nežinia, kaip čia pasidarė, kad Įvade parašytas Bbr (*Babrūngas*) — p. CLXX, vėliau pasidarė *Bābrungas* (ir *Babrūngas*) — p. 286 — kaip šitaip, nors tikrinta, ir girdėta vien *Babrūngas*, taip teigia ir netoli tos upės gimęs prof. A. Salys (žr. jo raštų II 499, taip pat ir NdŽ paskutinio sąsiuvinio p. 202); atkreiptinas dėmesys *babr* — šaknies dariniai kaip ir lietuviški, o jau *Babrauniškai* (-*ỹkai*), *Babroniškė* prie Kaniavės slaviškiausio nuo strujų (p. 287); kirčiuojama *Bābrungėnai* ir *Babrungėnai* (p. 288) — tikrinant šitaip neteko girdėti, tik tai -*ėnai*; ir kitur vinguriuojama: rašoma *Babrungėnų kelias* Plt, liepiama žr. *Babrungėnai*, *Babrūngo prūdas* siunčiamas tik į *Babrūngą*, kurio pirmoji forma esanti *Bābrungas* (p. 288); *Bacianaĩ* Dkšt, *Bacėniškė* Dkšt esantys (ar buvę) žadininiai, iš ten turi kitus balsius (p. 289); *Bādroš* bemaž iš vieno tik dadininkų (Pnd, Šmn (kaip tas Klr prikibo?) — p. 294 yra aiškos *Bēdroš* (plg. *Bēdre* (-*ės* Pnd) p. 411. Ktč (ten pat); *Añtšvenčiai* / *Ántšvenčiai* Všvl = *Ántšvenčiai* (ten pat), liko netranskribuotų formų: *Anžuolė* End (?), *Anžuolijà* Skdv, Šll (tai Pdv, Padievyčio k.), *Anžuolỹnė* Šln, Trg, *Anžuolỹtė* Šln, *Anžuolkelmis* Klm, *Anžuolo kaktà* Varn, *Anžuolỹt-ravis* Klm (Grimzdžių k.) — p. 140 — tai visur yra šaknies *qžuol-* dariniai iš nosinius balsius išlaikiusių šaknų būrio; yra variantas *Ažuorýtravis* Knr, nors tariama *anžu-ítravĩs* (p. 272), kelių kilometrų upeliukas su dviem variantais; *āpgriaužos* Klm (ne kartojamas), bet ten **ri* prieš *au* > *rau* dažniausiai, todėl girdėta *āpgraužas* ~ *āpgraužos*, p. 144; kur bus daug įvardžiuotinių formų (pvz., *apskritàsis*, -*oji* (-*oja*)), tai čia šnektų morfologija vienodinta, kas naudositės, būkite atsargūs: ž. *āpskritasis*, rytiečių *āpskritasiai*, -*ója* ir pan. (p. 156); *apstabamóji* Lk taisyтина į *apstābamoji* (kaip ir *žinomoji*) — p. 158; *apstatēlis* Tvr = *apstatēlis* (ten pat); *aptvarēlis* ir *aptvarālis* Jdr ar ne ta pati dr. (p. 161–162); *Apuolė* ir *apuolūs* skirtingos šaknys: *apōulė* ir *āpūolūs*, t.y. *Apuolė* ir *apolūs* (p. 162); *Apušrotynēlis* Vkš turi priesagą -*ēlis* (p. 167); didžiai įtartina forma *tyrēlis*: daiktavardis yra *Týrelis* Krš, Rdn, Trš, Pp ir kitur, miestelėnai Šiauliuose, Kuršėnuose, Šaukėnuose ir kt. taria *ti.rē.lis*, reikėjo su giminių brolėnais bartis — kad čia nebūtų taip (p. 165); *Ātaka*, *Atakà* yra tik rašyba — tai *Āttaka*, *Attaka*, *Atteka*, susijusi su *atitekėti* — p. 201; prie Trš kaimas *àtounē*, upelis *ātuuñĩs*, o transkribuoti reiktų *Atuonỹs*, *Atuoniaĩ* pagal tarimą — p. 201; *ašýmas* greičiau bus iš *Atvašymo*, nes žemaičių šnektos čia įnirtingai meta šalin *v* (p. 202); *Bagdāniškė* Aps = *Bagdōniškė* (p. 296 — iš žadininkų šnektos); *Bēltė* SmlB — tokio kirčiavimo lietuvių šnektose apskritai nėra (p. 423).

Susvyruoja ir etimologiški straipsniai, kas ne pagal K. Būgą, J. Balčikonį ir kt. pirma puolama į slavų, germanų žemes, o ne į savo baltų vietas. Apeliatyvas *ābrė* tikrai yra baltiškas, o į tokį lizdą įrašomas *Ābramas* rst Dbk, *Abramỹnė* ir kt. (p. 7).

Žodyno autorių visai nepatraukė dėmesio J. Gerullio ir Chr. Stango didžios vertės veikalas „Lietuvių žvejų tarme Prūsiose“ (1933), todėl nerasime kaimo prie pat Labguvos *Agilas* (p. VII–VIII, 96), kur dar kalbama lietuviškai, *Beigžiogis* „Gilijės šaka“ (p. 96), *Beržynė* (p. 96), *Akmina* (t. *akmėna*), aukštaičių (p. 96) ir kt. Iš šio žodyno nesužinosime nieko iš A. Salio parengto „Lietuvos žemėlapių vardynas“, Bostonas, Lietuvos enciklopedijos leidykla, 1956, p. 12–46.

Vilniaus rajone yra upė *Airūpė*, rajono vos ne beraščiai valdininkėliai įvardijo *Európa* (p. 27), net du kartus rašoma kaip faktas, nors žodyno įvade (p. CLXIII) cituojama *Europa* kaip tikrybė. *Antapunė* JrgA (p. 118) yra nuo *Punios*, ne nuo *Punėlės* — būtų visai kita forma; įvardžiuotinis būdvardis *āstrojo* Švnčl yra iš *ā.štrasai*, ne nuo *aštrūsis* (p. 119); jei Kl yra *Ántės kalvāle* (p. 123), ko iš tarimo *ō.ñtes pē.lke* Lk, Užv, Žr jau yra *Ánties pēlke* (ten pat); *Židikų aňtmolis* yra *ántmolis* (p. 128); pagal fonemiką *galelėliai* iš Kur negali būti iš senoviškesnės formos *galėjis* (p. 133).

Pertvarkyta visa vietovardžių teikimo tvarka. LKŽ, visos „Lietuvių kalbos gramatikos“ laikėsi svarbių miestelių, buv. valsčių centrų, parapijų vietų, kur buvo ir šnektų stabilūs dalykai. Dabar čia lyg ir imamas seniūnijų priklausymo ir net kaitos. Tokių seniūnijų daug atsisakyta, tai jų gausa negali padėti nustatyti šnektų faktų paplitimo klausimo, tarmės. Pavargsti ir vartydamas tą santrumpų sąrašą, nustatyti šnektų dalykus. Reiktų net kokios santrumpų skrajutės, atsisakyti kolūkių ir brigadų kėlimo, įvairavimo, kai vienas kaimas (pvz., *Bakšėnai* ir kt.) turi po kelias santrumpas. Visi kalbininkai mokam atmintinai LKŽ visas vietovių istoriškų vietų (apskričių, valsčių, parapijų) santrumpas, o čia daug kas pakeista ir kiek pamaišyta.

Gal dėl to, kad tarmėms net velionio prof. A. Vanago įvade apie tarmiškų vietovardžių transponavimą rašoma labai aptakiai ir naiviai, o yra toks mokslinis reikalavimas: transponuojama pagal tarmių fonetinių dėsnių atliepimus bk (plg. p. XXI–XXII, XXIII (apie *Sūbačių*, *Karsakiškį* ir kt.). Aiškiai ir šiuo atveju yra praleidimų, pvz., *Aluošià* bk (t.y. bžk), *Apūšvangis* bžk ir kt.

Kur Lietuvoje skiriamos priegaidės (net Kp), sakoma *liėknas* (2, 4), o *líeknas* bus iš neskiriančių priegaidžių šnektų (prasideda p. 3 ir eina dažnai dvi formos per visą žodyną). Žodžio apeliatyvo *ablingà* nėra kalboje (klausinėta, nerasta), K. Būgos sugalvota reikšmė iš vietovardžio *Ablingà*.

Mano senelių žemė buvo *Abromáitiškė*, ne *Abromaitiške* (p. 6), pripažinkim ž. pavardes *Abromāvyčia*, *Kasparāvyčia*, *Silvestrāvyčia*, todėl buvo *Abromāvyčios ganýklos* Rdn (p. 9). *Abromavyčynė* dr. yra Kv (ten pat), ne *Abromavičinė*. Taip pat nepakanta žemaičiams tenka ir dėl *Antanāvyčios* pavertimo *Antanavičiumi* (p. 117).

Molėtų apylinkėje Čiulėnuose yra *Aigelaĩ*, red. L. Bilkio nuomone, tai *Eigelaĩ*. Žemaičių (Kln, Trg, Krtv *akuopų* tarimu taikyti rytiečių fonemų *uo* atsiradimo iš skolinių ir bendrinės kalbos nėra reikalo: žemaičiai visus kamieno ir galūnių kirčiuotus $*a > o > uo$.

Vis dar lyg neišsprendžiamas žodžių pradžios *al-* ir *el-* klausimas. Žodyno 8 p. *Aldija* || *Áldija* yra iš visų šnektų, kur *e-* > *a-*, ar bus kada išaiškinta tikrybė (daug kur *Éldija*) — p. 55, nors prie *Áldos* nedrąsiai nurodoma *ald* ← *eld* (p. 55). Ta pati *a-* || *e-* rekonstravimo problema ir dėl formų *Alenà*, *Alenine* ir t.t. (p. 60), visos šnektos čia *e-* > *a-*; net spėjama, kad reikia sieti su *alėti* „sroventi“; *Alkėrius* mš Dkš (prie Skuodo) — vėlyvi slavizmai, turintys *ie*, taip ir paliekami (negi *mēstas*, *slėsorius* ir kt.) — p. 67; argi lietuviai pajėgiam ištarti *Alk-kalis*, *Alk-kapis*, o jokios pastabėlės (p. 67); visaip gali būti, bet ar negali būti, kad keistas gali pasirodyti *Ālojos* visiškai slaviškumas, kai čia pat ir *Ālovė*, ir *aln-*, *alt-* bei kitos šaknys, plg. ir latv. *Elēja*, ir kitus — p. 76; *Amėrika* Lž, Als ir kitur yra tik tarminis dėsningas trumpai kirčiuoto balsio ilginimas (p. 85); kur susiduria *t* ir *d*, visur tariamas vienas priebalsis *d*, ar taip ir teigti (kaip tada bus visur, *An Duōkiškį* ir daugybė kitų apskritai ar vietovardžiai (kaip visur kelius aiškina visą gyvenimą: *on tēlšūn*, *on daubūos* ir t.t. (nuo 97 p.). *Bagalinės pėvoms*, *Bāgaliui* Vž nei lenkų pavardės *Bagal*, *Bagalski* gali padėti (p. 294) – tai aiškiai *be-* dalelytės (su *ne-*, *te-* telšiškiuose ir varniškiuose pakeitimu platėjant *e* junginiais *ba-*, *na-*, *ta-*), kaip sakė senosios ravetojos, valdžios prisakytos nuravėti plotų plotus: *sanó.m žmūogū tūokęs bagalēnēs vā.gas Šv*, *ba gā.la varā ēr á.šis ešūokst ba gā.la vārkstō.nt* Jdr; dėl Vž *bagal-* tiek iečių prilaužyta, rasta tiek lenkiškų ir kitokių pavyzdžių, o čia tik *begal-* atsinešta aiškiai (p. 294–295); Ąpso žadininkiška forma *Bagdāniškė* atstatytina *Bagdōniškė* (p. 296); visko mačiau, bet kad dzūkišką miestelį nukeltų į Žemaičius, tai ne: *Bėižionys* yra Trakų rajone, o ne Telšių!!! (p. 418) ir dar iš lenkų visas pasiskolintas; *Beižionių kalnas* jau vel atkeltas į senąją vietą; *Beldauskáičių sōdas* Ššt yra *Baldauskáičių sōdas* (p. 421) dėl *al* dvigarsio redukcijos; *Beļmontas* visą mūsų suktumą parodė (p. 423); istorija rodo štai ką: A. Salys, J. Balčikonis, net P. Skardžius ir kt. nenorėjo į bk lietuviškus žodžius dvigarsio *ol*, tai Ndž, A. Salio raštuose tik *Beļmantas*, pavartykite, neslepkite to, kam tai visai nuslėpti, kas nores, tas ras ir traukys pečiais (plg. p. 423); LKŽ I 738 *belà* iš Rt dėl svetimio žodžio nemokėtos tarties; ar tikrai turime sieti su italų kalba? *Bendrōvės* Ob = *Ben-drōvės* (p. 430); *Benekainys* — bk senų lietuvių išlaikytas, liepiama lyginti su gudų kalba, iškreipta forma *Benekonis* (p. 432); Trg *Bėnskiškė* yra negalimà (p. 434), tik *Beñskiškė*; *klōnė* Rtn = *klónė* (p. 436); pasirodė ir *Biržytė* (p. 49), nors visame tekste

daugiausia *Biržytė* yra; *bisyti*, -ija, -ijo J „vadinti biesu“ yra vienas autodidakto sukurtas žodis (LKŽ I² 853), kaip ir VPU studentų sukurtas „dėsningas“ *mīstas* „miestas“, *vīkas* „viekas“ ir kt., apgautas net prof. V. Grinaveckis — yra tik *biēsyti*; *Pakenē* k. Klv yra *Pakinē* (p. 507), kaip *Kinē*, ne polonizuota *Kenà*, kaip neteikiama netgi didžiųjų lenkų kalbininkų J. Otrębskio, W. Smoczyńskio ir kt.; LUEV rėmėmės K. Būga, Jo, matyt, neįsisavinta teisybės, žodžiu peikta J. Balčikonio šių eilučių autoriui; *Bliovokas* ir *Blivokas* Žl (p. 516) gali rodyti dėsnių *‘u > i* vėlesnį plitimą; *Bliūdinēlis* = *Bliūdinēlis* keitimas būtinas (p. 518); į slavėjimo dūdas pūtusiems Pakaunės gyventojams būdinga *Bosisuvka* (p. 539), istorija nesena; painus *Bož-* ir *Buož-* šaknų klausimas: pvz., Grk tariame *buože.ĭ*, transponuota *Boželē* (p. 546), Babrūngo k. Božių tarimo nežinau, pagal transponavimą turėtų tarti *būožē* (p. 542), bet jo vartojimo plotas nežinomas, nes nereikšmingas kaimas, tik vieni eiliniai ūkininkai; *Breslaujā* mst. buvusioje lietuviškoje parapijoje, *Broslāvas* ež., o kiti sinonimai yra apslavėjusių žmonių (p. 360–361); *Briánkio raistas* Smn tik rašyba = *Brénkio* r. (p. 561); nieko nežinau dėl ež. *Brėdvaišio* kilmes, bet Tt girdėjau apie *břfvaiše* ežerą (p. 567); *Tárpkojis* Krtv yra *tařpkuojis* (p. 567); *Brunavā* (p. 575) buvo Lietuvos parapija, išmainyta į Šventąją, lietuvių buvo, kelios gyveno prie Papilės, viena doc. Ancevičiaus motina, atsimenu tarimą *brū.nava*, kitų dviejų negirdėjau, visos išmirusios — nerado ir K. Garšva, nieko nerašė savo knygoje; plg. *Brūniškį* prie Rūsnės, *Brūnupį* up. prie Všv; *Bruožiai*, *Bruožėliai* ir kt. (p. 576) Bnk, nes Gudijos ir Pažemaitės lietuviai o balsį pakeičia dvibalsiu *uo* (Erž visus *o > uo*), Krš apylinkėse buvo tik *bū.das* ~ *Būdos* (p. 589), ne *Būdai*; Rdn buvo tik *Bugáiliškė* (p. 599), iš *Bugáilos gyvėnimo* daug medžiagos esu užsirašęs, ypač smarki šeimnininkė buvusi, ko čia pakeista tvirtagale priegaide; *Bukañtės takelis* — tikrai mokytojų sugalvotas, liaudis nežinojo (p. 605); *Bukañtiškė* Štk = *Bukañtė*, kas nelenkuoja (p. 605); Smn buvo tik *Búklinykai* (p. 607); *Bùkonto píevos* ateivio žmogaus tarta pagal bažnyčios knygas = *Bùkanto* p. (p. 609); *Bulikų kunkulynė* (p. 613) prastai transponuota, tikrai *Bulikų kankolynė* – LKŽ klaida, *an > un* dėsningai; *Bulkšōs vīenkiemis* Rdn = *Bulšō* gyvėnimas (p. 614).

Tai kilusios abejonės ir netikrumai skaitant ir perskaičius visą tomą.

Labai sujauktos įvardžiuotinės tarminės formos. Rytų Lietuvoje yra *āklasai* (-iai), -ója, tai visaip rasi (yra habil. dr. A. Valeckienės 1985 metais nurodyti mokslo veikaluose plotų žemėlapiai: čia visaip rašoma, matyt, kaip rinkėjai pranešė. *Aklāsis* Kv, Lž, Nt, o sako ten *ā.klašis*, o Jonavos r. Markutišky visai neturi įvardžiuotinių formų, todėl *Aklāsis Ėžeras* (didžioji raidė, kaip rašybininkų apie 1980 metus noreta rašyti *Pirtis*, *Pelkė*, *Vidurinė Mokykla*, *Bažnyčia* ir kt.). Už Krš plačiai visi vartoja formą *Upýna* (apie Dirvonėnus), *Akmenōs* net nežino (p. 38). Rambyno kalno tilžėnų šnekta

niekaip negalėta ištarti *akmēnbalė* (bent *akménbalė*) — p. 41, o Krš yra tik *ākmino dirvónas* (ten pat); Tl yra tariama *akmēnōute*, kaip ir Ub, Šts (ten pat); Plt tarp savęs sako *kūliarėžis*, o *Akmeniės rėžis* tik atvykėliams (ten pat).

Fiktyvūs yra įvardžiuotiniai vietovardžiai *Akrangliója Rait*, *Akranglióji Lp*, *Akruglióji Dg* (p. 49), o prie *Akruglės* labai taisyklingos formos (ten pat); vėl pasirodė bk Aukštasis vietoj *Áukštasiai* — p. 232; p. 242–243 atsisakyta žemaitiškųjų *Avėtyno*, *Avėčios* ir kitų formų; *Baltósios várnos raistėlis* = *Baltōsios várnos raistėlis* (p. 346); *Baltūlis* Mtz netoli stotelė prieš Valkininkus, pakeitęs kitų lietuvių *baltasis* (p. 348); Lzd neturi formos *Akmenuotasis*, tik *Akmenuotas* (bent prideda *tusaĩ*, o Škt ir bk yra *akmenúotasis* (p. 47)).

Kažin, ar šeiminių ūkių pavadinimai yra vietovardžiai. Koks Aleksandráičio dvaras Trš visai užmirštas; kaip ir *Alejūno vėnkiemis* Rdn (panaši forma ir Rt) — p. 58; žemės valdytojų pavardės ar lemia vietovardį, jei žemės savininkų niekas su ja dabar nesieja (p. 133); tarties ir rašybos rezultatas yra daugelio formų dvigubinimas ar priegaidės keitimas: *Añtsieniai* Plt (taria *âñčėiñê*), *Añtsietuvis* Nmk = *Ántsietuvis* (taria *únči'tuvis*), *Añtsakiai* ir *Añčakiai* Rs = *Ántsakiai* (p. 135). *Añtšyšiai*, *Ántšyšiai*, *Ántšyšių pėevos* Ktč = *Ántšyšiai*, *-ių pėevos* (ten pat) = *Ántšyšiai*.

Lietuvių kalba neturi dėsnių ištarti tuos pačius ar asimiliuotus priebalsius. Čia dažnai laikoma raida, plėtra, o bene bus tarties rašyba: *Abriės-kelis* (< **Abriesk-kelis*) — p. 8 ir t.t. Tokių nuorodų yra gana daug. Tai ne raidos, bet kalbos tarties dalykai (iš dalies ir dažnai neoficialios „vietos“ rašyba rajonuose, buvusiose apylinkėse ir seniūnijose).

Iš retų kirčiavimo nuokrypų bus bene *Lieptas* „upelis“ esąs iš *lieptas* (p. 43) = *liēptas*; niekur tarmėse nekirčiuojama *Aleksėjkos* Grnd (p. 59), arba *Aleksėikos* ar *Alekseikos* (p. 59), ir rašyba ne mūsų; *Akūlovo vėnkiemis* Rdn ar nebus iš Dubinių sentikių kaimo nuo Stolyfino laikų (p. 51); *Akúotninkai* jau buvo „Vilniaus krašto žodyno“, lituanistas J. Vosylius, dirbęs po Sibiro autobusų stotyje Vilniuje, išgirdo ir džiūgavo 1961 metais (girdėjęs *Okúotnikai*), nereikia abejoti (p. 52); kaip iš rytiečių šnektų į Skdv atėjo *Aliksnynai*, nežinia, sakė man visur ten *Alksnynai* (net *alksnināĩ*) — p. 63; *Alijōšis* Vp iš *Alijōšius*, kai šnektoje 'u > i; *Alyvā* visoje Lietuvoje bemaž 2 kirčiuotės, o čia pavirto 1 kirčiuotės. *Aljvinis*, *Aljvos sōdas* (ypač *sōdnas* tik *Aljvų*) — p. 66; *liēknas* Lenkimų, pasirodo, yra *Lieknas* (atsiprašau, *lieknas*, ko ne tikrinis?) — ir visai prapuolė tas *liēknas*) — p. 68; viena karteniškė man tarė tikrai

Kūlupis esąs, ne *Aklūlupis* (p. 75); priešdėlio ant- (prieš *p*, *b* tariami *am-*) dariniai žodžiuose kirčiuojami tvirtagališkai: *Ámbrastve* Vkš, ne *Aṁbrastvė* (p. 83); kokio kalbėsenos stiliaus tarimo junginiai *An Bōbriškį*, *An Bareikiūs* (p. 89) ir kitur tariama, nežinia; Vakarų aukštaičių *Šātrija* (p. 95) išmokta tarti iš mūsų mokyklų prastos kalbos vos ne visoje Lietuvoje, nes buvo nuo amžių taisyklės *-ija* formos savi yra 2 kirčiuotės, o tarptautiniai žodžiai *komūnija*, *litānija*, *Graīkija*, jei neturi kokio lietuvių prisidėjimo, kūrimo *Vokietijā*, *Prancūzijā* ir kt.; *Angėliškis* Užv iš naujai išmokto *á.ñuola* kažin ar turi *e* (p. 99); į *Angerklio* keitimą *Ingerkliu* labai gerai pastebėta, bet neatkreiptas dėmesys (p. 99), nes ir *Anturkės* / *Inturkes* klausimo nekelta, nes minima tik *Inturkė* (p. CLCXXII) viena forma, o žodynai kiek teikė — net neminimas čia NdŽ ir LKŽ ir t.t., rytiečių *ant-* ir *int-* santykiavimas ilgai truko, įsigalėjo *int-*, bet buvę tarta ir *uñturk'ė*. *Añtupio lenkimai* iš Žlg, nesamo kaimo ar miestelio tai Krg, Krt, tikriausiai kolūkio, nes *añt-* žodžio ar kokio trumpinio neturi — p. 137; Žemaičiuose pakeistas vietovardis *Añtagluonis* Trg (*Vaĩdilai*) vietoj humoristinio *Minkštapaũčiai*, bet tai nepaveldėta (p. 113); *Ateistų kapaĩ* tikrai nuo 1975 metų, kai kilo antireliginė isterika, dabar beveik nebežinoma (p. 204); vėl atsirado, kaip „tikras“ faktas Trgn *sũduvā* „klampynė“ (p. 219) — tai iš fantazijos srities; *Aukščiōja* ilgame straipsnyje (p. 221–226) įvardžiuotinių formų nelabai sutvarkyta iš A. Valeckienės nurodytų Vidurio Lietuvos ir pietų aukštaičių šnektų; Rsn iš sakytojo Deivilaičio girdeta 1958 m. *Aũkšt Ši:sā* (*t + š = č* taip skambėjo man tada = *Aukštā Šysā* (p. 228 — *Aukšt Šysōs* pėevos; *Aukštakālnis* Mlt (Čiulėnų k.) pramanas, neišgirsta tvirtagalė priegaidė (p. 227), taip esą ir Dglš, apslavejusiuose po Joninių žudynių Dbg (p. 227); iš Varn tarimo *Aukštāpē.lkē* nukeltinis kirtis skiemenyje *ē.l* palaikytas pagrindiniu (p. 229); įtartinas Nv, Kv, Pp *Aũkštdvaris*; Mlt (tuose Čiulėnuose). Atrodo, kad daug kas yra fonetikos reiškinių plotų nesuvokimas; iš Lz yra *Babrėnai* (p. 287) ir *Bebrėnai* (p. 410), o kilmės pavardės bemaž tos pačios surašytos (*Babrāitis*, *Babrānskas*, *Babravičius* — p. 287 ir *Bēbris*, *Bebravičius*, *Bebrun-* — p. 410); *Bedinīkei* Užv siunčiamosios *Bedinės* niekaip neradau (p. 413), čia gali būti *Bēdinīkė*, nes *ē* išliktų į Bgs santrumpą iš LKŽ lyg ir čia nusinešęs, nes čia jau nespjauta į valsčiaus Glv trumpinį (p. 295); *Bajorėlis* Žlb yra tik *Bajorėlis* (p. 308); sukirčiuota *plyniā*, net **plyniā*, *plýnė* (p. 309); *Bálvis* ež. Trš yra prie *Pabalvės* k., dabar stumiantis senąjį vardą iš gyvenimo (p. 351); dvejopos *Bambl-* ir *Bumb-* šaknys iš tų pat vietų: *Bambalýnės kūlynai* Stp (Joniškis didysis) — p. 354 ir *Bumbalīnė* Klov, *Pušalotas* p. 615; *Baṁbenai* Int[urkė] Mlt ir *Būmbalis* / *Bumbalýs* Jon — p. 615; kodėl Rdn *bumbeĩkė* (? *bōmbē.klē*) aiškinama žodžiu *bumbėti*, o ten yra tik *bō.mb* = *bámba* iš *bōm̃bīetē*, p. 615; 354; *Bambinaĩ* (Paš) = Skd (p. 354) ir *Būmbinai* (Il) p. 616 — teigus A. Vanagas; *Bambliaĩ* su visu lizdu p.

354–355 ir *Bumbliā* irgi su visu lizdu — pirmasis lizdas visai geras, transponuota visai išmintingai, o antrasis dauguma netransponuota (išskyrus Stlg, Rait, o 3 kartus sukirčiuota *žvyrduobė* = *žvyrduobė*, į neviltį varo; tas pats yra kitiems *Bamb-* *Bumb-* santykiams: reikėjo žiūrėti *bamb-* > *bumb-* ir suvalkietiską atvejį su *bumbėti* forma, t.y. dėl onomatopėjos; ar Lkm yra du ežerai: *Bandinis* — p. 356 ir *Bundinis* — p. 618 (aiškiai kažkas nesužiūrėta); sena maldelė ...

Įsibėgėję kurti santrumpas, sukuria ir neįtraukia į sąrašą, pvz., Pšk (2*) — p. 474, *Bijūtiškis* visada priklausė Mlt ir puiki buvo demonstruota rytų aukštaičių tarmė, ne VU destytojų, pasiilgusių šlėktų lenkų kalbos (p. 475; kaip *Bikavos up.* Vn (p. 476) kolūkio raštineje Plnk (nes tokio kaimo nėra) pasidarė *Bikavà* (p. 475), sunku suvokti (ir net tą *Bikavą* siunčia į tikresnę formą *Bikavà* (ten pat); ko čia autorių nesuprasta *bilijūšo* (Ant, Mlt) — tai l. *jubiliejaus* žodis: jubiliejiniai 1900 metų minėjimai Šatrijės, Girnikų, Medvegialio piliakalniuose ir kitur taip minėti, vadinti, ten ir lituanistinė veikla prasidėjo (p. 479); *Bimbalinė* juokais buvo vadinama bendrinio daiktavardžiu *kumetynas* (p. 481); *Bliorkis* Bsg iš tiesų spėjamas (p. 516) yra *Bliurkės* (*Bliuŕkis* (p. 520), Bsg, nes yra paplatėjęs *io* (trumpasis 'o iš 'u), tikrai kam kartoti, *Bliūdinėlis ež.* Ign ir 3 *bliūdinėliai* Klt yra formos su priesaga *-ėlis* (p. 518); *Blažai* Kin = *Blazaĩ* — balsis *a* ir priebalsis *z* atsirado iš latviškai kalbančių kuršininkų (p. 522); *Bobutės Išimtinė* ar. Vks 'senatvės atlyginimas' (bendrinis įprastas žodis) — p. 531; *Bolševikas* nj. paniekos žodis (p. 536); *Botāgas* pv. Krš = *Vatāga* (p. 541); *Blėnda* (p. 512) ir *Blinda* (p. 514–515) klausimo esmė yra dvigarsio *en* padėtis šnektose; daug kur svyruojama, įvairiai tariama, bet reikia bent susieti su *en* > *in* vertimo plotu: *en* išlaikymą rodo Krž, Rg, Btrm, Rtn, Grdn, Jkn, Msn (jei tai teisybė), o nepalaiko Auk, Kltn, Pkn, Čk, Rsn, Jsv ir kt., vadinasi, esama svyravimo, o gal ir užrašinėjimo netikrumas, transponavimo dėsnių neapibrėžtumas, *Blėrbalė* tik rašyba (p. 512 > **Blerbbalė* rašymas netinka; *Bliatkiškė* Trk visai netikusi rašyba ar transpozicija; *Blindalėlis* Žlb (p. 515) — suliteratūrina — priesaga *-elis* ir pan.

Bumbalinė yra *Bambalinė* dėl *am* > *um* (p. 615), t. p. *Bumbalynė* Pšl irgi bus *Bambalinė* (*am* > *um*, o *i* kirčiuotas pailginamas (ten pat); *Būmbalis* / *Bumbalys* Jon (Berž) taip pat *am* > *um* (ten pat); nekalbu jau apie Rdn *bō.mb* –*bámba*, *bambėti*, ne *bumbėti* (p. 619), tai *Bumbeikė*, *Bumbeikės šaltenėlis*, ne *šaltinėlis* (p. 615); *Bumbinaĩ* Il = *Bambinaĩ* *am* > *om*, palaikyti *um* — A. Vanago bus teisybė (p. 616); *Buōjis* turi daug palaikančių duomenų (p. 620), o *Bojinės Štk*, kaip svetimos kilmės žodis perdėtai transponuotas (p. 534); Krš buvo dvaras *Būrbos* (pagal savininko pavardę),

po tėvo mirties liko trys dukterys, *Burbikėmis* vadinamos,ėjusiomis mokslus Vakarų universitetuose, viena, nusigavusi į Lenkiją, pasidarė žymi mokslininkė chemikė *Burbo*, su pavarde **Burbikis* nieko bendro, nuo *Burbikių* ir tą buv. dvarą visi Krš vadina *Burbikėmis*, jaunimas *Burbikėse* kelia šokius ir t.t. (p. 623); ir *Kvotkėlių* dvarą Krš dalijant savanoriams, pavadinimas buvo „sulietuvintas“ *Bijūnėliais*, tai *Bijūnėlio* pavardė niekinė (p. 475); *Buirkštinis* kodėl siejamas su *avinu*, nes *gintaro* reikšmę turi, bent būtų priminta tai (p. 628); *Bušėikos kėlnės* Lt yra *Mušėikos Kėlnės* (p. 636); *Šātrija* į Plt nunešta mokytojų, kaip ir rašytojos pravardę platina kokia partijos lyderė (p. 640).

Sunkų darbą užsivertė vardynininkų grupelė, nepalaikomi būrio redakcijos su lituanistika iš tolo susipažinusių mokslo asmenybių. Jei ir toliau nebus žinoma vietovardžių istorija, fonetinių dėsnių visuma ir jų plotai, kirčiavimo faktai, tai klystama bus daugiau ir klaidinsime visą kalbotyrą. Ne viską aš surašiau, kas nors iš mokytojų patys ras, tik reikia norėti pažinti esmę. Dabar kur veizi (žemaitiškai), vis kas ima ir užkliūva. Tokiam įžymiam darbe nesvarbių faktų (miškų *Būnkerių*), juokavimo objektų su valstybių ar pasaulio šalių pavadinimais atsargiau dėčiau — tai juokauja lietuviai. Štai Kuršėnų žemaičiai turėjo *Jeruzolimą* dvarininko Gruževskio žemėje, seniai, 25 metai kaip užmiršta, pasijuokė ir metė.

Vytautas Antanas Vitkauskas

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva